

Helsinki

Lukuaskeleet – lukuintoa yhdessä

Sisällys

Alkusanat	3
1. Arvot ja tavoitteet pedagogisessa toiminnassa	5
1.1 Oikeus lukutaitoon	6
1.2 Lukuinto-malli	7
2. Lukemista vahvistava toimintakulttuuri	8
2.1 Rakenteet kuntoon	9
2.2 Havainnointi, dokumentointi, arviointi	11
2.3 Kuvakirja vahvistaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteita	12
3. Lukevan opettajan malli	14
3.1 Tietoisuus oman lukijuuden merkityksestä	15
3.2 Kirjallisuuskasvatustaitojen vahvistaminen	17
3.3 Kieli- ja kulttuuritietoinen kirjallisuuskasvatus	19
4. Perhe, yhteistyö ja osallisuus	21
4.1 Lukukulttuurin vahvistaminen yhteistyössä kotien kanssa	22
4.2 Lukuaskeleita Helsingissä	24
5. Lukuaskeleilla kohti lukevaa yhteisöä	25
Lähteet	26
Lisämateriaali	26

Alkusanat

Lukeminen on maailman lukemista. Se avaa portteja uusiin maailmihin ja auttaa meitä ymmärtämään itseämme ja muita paremmin. Kirjat ja tekstit ovat peilejä, kaukoputkia ja kaleidoskooppeja, joiden avulla voimme tutkailla ihmisiä ja ilmiöitä, yksin ja yhdessä. Parhaimmillaan lukeminen tarjoaa matkan, pako-paikan arjesta, oivallusten ehtymättömän lähteen ja lohtua.

Lukutaito mahdollistaa. Se auttaa selviämään arjesta, ajattelemaan, oppimaan ja luomaan uutta. Hyvä lukutaito vaikuttaa yksilön elämään ratkaisevasti mahdollistamalla koulutuksen ja työllistymisen. Lukutaito luo tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa maailmaa.

Kasvattijana, opettajina ja huoltajina meidän tärkein tehtävämme on mahdollistaa hyvä lukutaito jokaiselle. Toimimme tulee torpata esteitä hyvän lukutaidon saavuttamisen tieltä. Tehtävämme on auttaa jokaista löytämään oma tapansa lukea ja tarjota yhtäläiset mahdollisuudet lukemisen supervoiman saavuttamiseksi.

Vaikka Suomi on vuosituhannen alusta asti ollut lukutaitoa mittaavien tutkimusten kärjessä, yhä useammalla oppilaalla on heikko lukutaito ja yhä harvemmalla erinomainen lukutaito. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) arviointihanke ”Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa” herätti myös varhaiskasvatuksessa kysymyksiä siitä, sisältävätkö pienten lasten päivät riittävästi ääneen lukemista, loruja ja lauluja. Opetus- ja kulttuuriministeriö perusti vuonna 2017 kansallisen lukutaitofoorumin, joka koostuu lukutaidon asiantuntijoista. Lukutaitofoorumin tarkoituksena oli löytää ratkaisuja lasten ja nuorten lukutaidon ja lukuinnon parantamiseksi. Tätä varten perustettiin myös Luku-liike, joka on vuodesta 2019 asti tehnyt kansallista työtä lukutaidon edistämiseksi.

Nyt, viisi vuotta myöhemmin, meillä on Kansallinen lukutaitostrategia 2030, jonka arvoja ovat sivistys, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja hyvinvointi. Myös Helsingin kaupunki on sisällyttänyt lukemisen ja lukutaidon kaupunkistrategiaansa. Tavoitteena on tehdä yhdessä Helsingistä lukemisen ja lukutaidon pääkaupunki.

Kansallisten satsauksien myötä viime vuosina lukemisen ja lukutaidon eteen tehtävä työ on ollut näkyvästi

esillä kunnissa, ja monenlaiset erilaiset lukuprojektit ovat vahvistaneet lukutaitotyötä. Lisäksi on käynnistetty kansallinen Uudet lukutaidot -ohjelma, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten digitaalisia taitoja, medialukutaitoja ja ohjelmointiosaamista varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa.

Myös Lukuinto – Läsiver -hanke on syntynyt kansallisen rahoituksen turvin, kun opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi erityisavustusta varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen lukemisen kulttuuria ja lukutaitoa vahvistaviin toimenpiteisiin vuosille 2020–2022. Helsingissä päätettiin panostaa henkilöresursseihin, ja projektissa on työskennellyt neljä suunnittelijaa kokopäiväisesti.

Työn pääpaino on ollut yhteistyö helsinkiläisten varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen opettajien ja lasten kanssa. Projektisuunnittelijoina meidän tehtävänä on ollut keskustella opettajien kanssa esimerkiksi siitä, miten lasten kiinnostuksen kohteet ja osallisuus huomioidaan, millaisia pedagogisia menetelmiä kirjojen käsittelyn tueksi voi kokeilla tai miten yhtä kirjaa voi hyödyntää toiminnassa kokonaisen toiminta- tai lukuvuoden ajan. Olemme auttaneet oivaltamaan kirjan mahdollisuudet ilmiönä: muun muassa monilukutaito, luovuus, yhdessä tekeminen, digitaaliset oppimisympäristöt, pedagoginen dokumentointi tai vertaisarviointi ovat kytkeytyneet projekteihin, joissa kirja on keskiössä.

Lukuaskeleet-materiaali on syntynyt tämän yhteistyön pohjalta. Ensimmäisessä luvussa luodaan katsaus pedagogisen toiminnan taustalla vaikuttaviin arvoihin ja tavoitteisiin sekä esitellään hankkeen aikana luotu Lukuinto-malli, joka auttaa konkretisoimaan toimenpiteitä lukevan yhteisön rakentamiseksi.

Luvussa kaksi kuvataan tarkemmin lukemista vahvistavaa toimintakulttuuria. Tämän työn tueksi

olemme saaneet käyttööme lukemisen arviointiin kehitetyn Lukuympyrä-materiaalin. Yhtenä hyvänä esimerkkinä havainnollistetaan, miten kuvakirjaa voidaan hyödyntää pitkäkestoisessa työskentelyssä lasten kanssa.

Luvussa kolme herätellään pohtimaan, millainen merkitys opettajan tietoisuudella omasta lukijuudestaan kirjallisuuskasvatustyössä on.

Lopuksi neljännessä luvussa luodaan katse perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön luku-kulttuurin vahvistamisen tukena ja kuljetaan lukupoluilla Helsingissä.

Materiaali nojautuu kansallisiin ja paikallisiin opetussuunnitelmiin, ammattikirjallisuuteen sekä kansalliseen lukutaitostrategiaan, mutta pääpaino on yhdessä opettajien kanssa opitus- ja käytännön kokeilujen kautta syntyneissä ideoissa.

Lukuaskelten avulla voit löytää uutta iloa ja inspiraatiota kirjallisuuskasvatukseen.

Tervetuloa lukuinnon maailmaan!

Tekijät

Antti Aaltonen, KM, pedagoginen asiantuntija

Jaana Jokimies, KM, EO, AmO, OPO

Marianna Monter, KM, VO

Pauliina Niemelä, KM, LO, ÄO

Johanna Karlsson PeM,
lärare inom småbarnspedagogik

” Kiitos, kun pääsimme mukaan! Tämä hanke nimenomaan toi koululle resursseja, ei vienyt niitä.”

(LO, 2021)

” Hankkeen ansiosta keskityimme enemmän suunnittelussamme lastenkirjallisuuden hyödyntämiseen osana jokaista päiväkotipäivää ja -viikkoa.”

(VO, 2021)

” Kiitos todella hyvästä hankkeesta ja koulutuksesta. Ajattelin että osaan ja tiedän jo kirjallisuuskasvatuksesta paljon mutta todella opin paljon, paljon uutta. Koin tämän koulutuksen ”lumoavana”, tämä antoi vinkkejä kirjallisuuskasvatuksen ”lumovoiman” kehittämiseen. Suuri kiitos erinomaisesta työskentelystä kanssani ja koko tästä hankkeesta, on yksi parhaita koulutuksia, jossa olen ollut mukana.”

(LO, 2021)

1. Arvot ja tavoitteet pedagogisessa toiminnassa

1.1 Oikeus lukutaitoon

Sivistys, yhdenvertaisuus, tasa-arvo sekä hyvinvointi ovat arvoja, jotka näkyvät Helsingin varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmassa. Lukutaidolla luodaan tasa-arvoa. Opetuksen tehtävänä on tukea kaikkien lasten oikeutta lukutaitoon ja varmistaa, että kaikki lapset saavat samat edellytykset osallistua lukemisen kulttuuriin, harjoitella monilukutaitoa ja oppia kieltä perhetaustastaan, sukupuolestaan, oppimiskyvyttään tai asuinpaikastaan riippumatta. Näiden ohella opetuksen on edistettävä alueellista, kulttuurista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa. Kaikessa toiminnassa on otettava huomioon se, että yhteisön jäseniä kohdataan ja kohdellaan samanarvoisina. Samanarvoisuus ei tarkoita samanlaisuutta, vaan yhdenvertainen kohtelu edellyttää perusoikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista sekä yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista.

Helsingissä lukemista vahvistavan toimintakulttuurin edistämiseksi henkilöstö suunnittelee lapsiryhmälle tavoitteellista kirjallisuuskasvatusta, jossa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet. Henkilöstö toimii lukemisen mallina, tukee lapsia lukijaksi kasvamisessa ja luo ryhmään sallivan ja keskustelelevan ilmapiirin. Oppimisympäristöä rakennetaan yhdessä lasten kanssa myönteiseksi ja kielelliseen ilmaisuun innostavaksi. Toiminnassa hyödynnetään Helsingin kirjasto- ja kulttuuripalveluita.

Sekä varhaiskasvatus- että opetussuunnitelma ohjaavat ja kannustavat monilukutaitoisuuteen. Monilukutaidon kehittymisen perustana on moniaistinen, kokonaisvaltainen ja ilmiökeskeinen opetus. Lapset tulkitsevat, tuottavat ja arvioivat moninaisia, ikäkaudelle sopivia tekstejä, kuten lehtiä, kirjoja, pelejä, elokuvia ja musiikkia. Opetuksen lähtökohtana on kaikkia lapsia osallistava, vuorovaikutuksellinen toiminta, jossa heillä on mahdollisuus kysyä, ihmetellä, kertoa tarinoita, esittää näkemyksiään ja jakaa kokemuksiaan monipuolisten ilmaisukeinojen ja välineiden avulla. Ikäkaudelle soveltuvia tekstejä käsitellään havainnollisesti ja pelillisesti mielikuvitusta ja leikkiä vahvistaen. Lapsia rohkaistaan aktiivisen toimijan rooliin myös oppimisympäristöjen, työtapojen sekä

sisältöjen valinnoissa. Opetuksessa harjoitellaan digitaalisen ilmaisun työtapoja. (POPS)

Kirjallisuuslähtöinen pedagogiikka on oppiainerajat ylittävä, kokonaisvaltainen tapa työskennellä. Kirjallisuuden avulla voidaan käsitellä varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien laaja-alaisia tavoitteita. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia tekstilajeja. Lapset saavat yhdessä tehdä omia tulkintojaan esimerkiksi tarinoiden tunnelmista, arvoista, tapahtumapaikoista ja hahmoista osaamisensa, kokemustensa ja vahvuksiensa pohjalta. Kirjan teemoja tuodaan lähelle lasten omaa kokemusmaailmaa työstämällä niitä esimerkiksi taidelähtöisillä menetelmillä. (Helsinki VASU; HOPS)

Hyvään pedagogiseen toimintaan kuuluu myös luottamuksellisen ja avoimen suhteen luominen lasten vanhempiin. Päiväkodeissa ja kouluissa tehdään aktiivista yhteistyötä kotien kanssa, ja perheille jaetaan tietoa lukemisen ja lukutaidon merkityksestä.

Kirjallisuuden käytön laaja-alaisuus

toiminnallisuus

osallisuus

kielitietoisuus

eriarvoisuuden vähentäminen

Kuva 1. Kirjallisuus osana laaja-alaisen osaamisen tavoitteita.

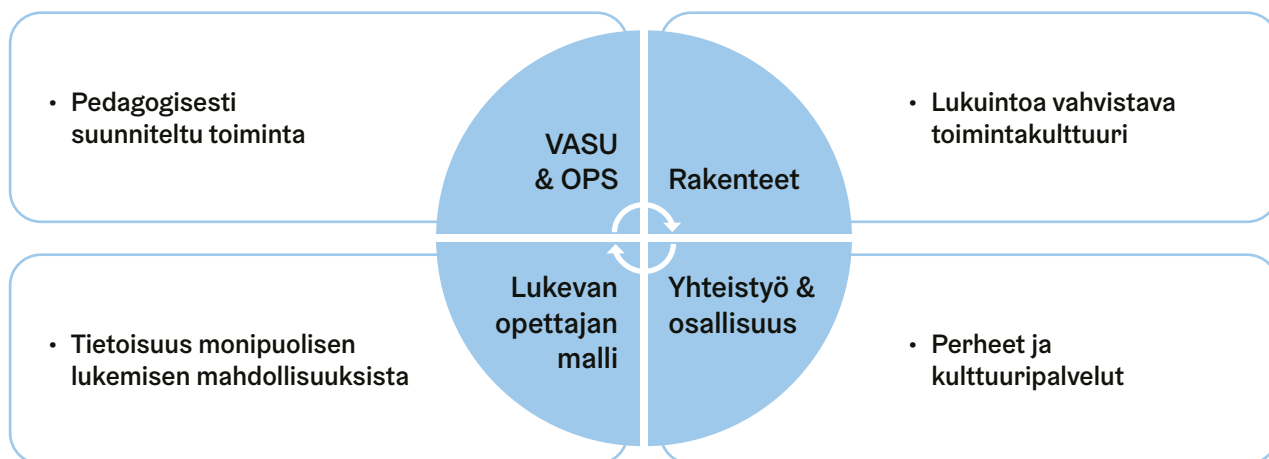

1.2 Lukuinto-malli

Hankkeen aikana olemme luoneet Lukuinto-mallin, jonka neljä ulottuvuutta luovat perustan lukevan yhteisön rakentamiselle ja auttavat asettamaan tavoitteita ryhmän kirjallisuuskasvatukselle.

- **Pedagogisesti suunniteltu toiminta:** suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta, jossa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, ryhmän ajankohtaiset teemat ja ilmiöt sekä opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet.
- **Lukuintoa vahvistava toimintakulttuuri:** joustavat rakenteet, jotka luovat puitteet ryhmän kirjallisuuskasvatukselle.

- **Lukevan opettajan malli:** opettaja tuntee monipuolisen lukemisen mahdollisuudet, toimii lukemisen mallina ja inspiroijana sekä osaa hakea tietoa omalle lapsiryhmälle sopivasta kirjallisuudesta. Opettaja luo lukemista arvostavan ilmapiirin, jossa sallitaan erilaiset lukemisen ja kuuntelemisen tavat sekä kannustetaan keskustelemaan luetuista teksteistä.
- **Osallisuus ja yhteistyö:** yhdessä olemme vahvoja. Perheet ovat osa lukevaa yhteisöä. Vanhemmille kerrotaan kirjallisuuskasvatuksen hyödyistä ja kannustetaan lukemaan myös kotona. Helsinki oppimisympäristönä mahdollistaa monipuolisen pääsyn erilaisiin kulttuuripalveluihin, kuten kirjastoihin, kulttuurikeskuksiin, museoihin ja teattereihin.

Kuva 2. Lukuinto-malli

2. Lukemista vahvistava toimintakulttuuri

2.1 Rakenteet kuntoon

Suunnitelmallinen kirjallisuuslähtöinen pedagogiikka auttaa luomaan rakenteet ryhmän/luokan lukemisen kulttuurin vahvistamiseksi. Kirjallisuutta voidaan hyödyntää laajasti varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen toiminnassa ja sisällöissä. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tavoitteita on tärkeää kirjata ryhmän pedagogiseen suunnitelmaan ja alkuopetuksessa luokka-asteiseen toimintasuunnitelmaan lasten kiinnostuksen kohteet huomioiden. Myös esi- ja alkuopetuksen yhteistoimintaa voidaan suunnitella kirjallisuuskasvatuksen avulla.

Suunnitelmallinen kirjallisuuskasvatus on tietoinen valinta, jonka avulla kaikki ryhmän lapset pääsevät osaksi lukevaa yhteisöä riippumatta lähtökohdistaan. Sitoutuminen kirjallisuuden monipuoliseen käyttöön luo mahdollisuuksia kiinnittää oppimisen ja kasvun tavoitteita kokonaisvaltaisesti ryhmän pedagogiselle toiminnalle, jossa huomioidaan lapsilähtöisyys ja avoin vuorovaikutus turvallisessa ilmapiirissä. (Aerila, J. & Kauppinen, M. 2021)

Lukevan yhteisön rakentaminen vaatii määrätietoista toimintakulttuurin kehittämistä, jossa huomioidaan myös perheiden ja huoltajien moninaiset kielet ja kulttuurit. Lukijaksi kasvaminen on prosessi, jossa opettajan ja henkilöstön antamalla mallilla on iso merkitys. Joustavia lukurutiineja ja erilaisten menetelmien käyttämistä kannattaa kehittää ja kokeilla yhdessä lasten kanssa. Lukuprojektien näkyväksi tekeminen on tärkeää niin lapsille kuin huoltajillekin. Varhaiskasvatuksessa lukuprosesseja tehdään näkyväksi ryhmäportfolioon.

Arvioinnin ja kehittämisen tueksi on saatavilla pedagoginen työväline, Lukuympyrä, joka on toimiva väline lukemisen ja kirjallisuuden pedagogiikan arviointiin ja kehittämiseen. Sen avulla arvioidaan, miten lukeminen ja kirjat ovat osana lapsen varhaiskasvatusta, esiopetusta tai alkuopetusta. Lukuympyrässä tätä lähestytään viiden pääkysymyksen avulla:

1. Miten kirjat ovat osana toimintaa?
2. Miten kirjat ovat osana oppimisympäristöjä?
3. Millaisissa tilanteissa/milloin lapsille luetaan?
4. Mitä lapsille luetaan?
5. Miten lapsille luetaan?

”Lukuympyrä antoi konkreettista tukea kirjallisuuskasvatukseen. Oli hienoa, kuinka hyvin lukemisen tavoitteet ja eri osa-alueet oli sanoitettu lomakkeessa.”

VO, 2021

Lukuympyrä-materiaalin ovat alun perin tuottaneet varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä -opettaja Marjaana Gyekye ja kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja Sari Kumin. Materiaalia on muokattu yhdessä edelleen opettajien ja hanketiimin kanssa myös alkuopetuksen käyttöön. Siitä on saatavilla suomenkielisen lisäksi ruotsin- ja englanninkieliset versiot.

Lukuinto – Läsiver -hankkeessa mukana olleet opettajat varhaiskasvatuksesta alkuopetukseen ovat pitäneet Lukuympyrää selkeänä ja innostavana työvälineenä. Tarkentavien lisäkysymysten avulla kirjallisuuskasvatuksen kehittäminen ja arviointi ovat luontevasti mukana lukemisen kulttuuria vahvistavan pedagogisen toiminnan sekä oppimisympäristön suunnittelussa ja toteutuksessa. Lasten osallisuuden vahvistamiseksi Lukuympyrästä on kehitetty myös lapsen versio, jonka avulla opettaja saa tietoa siitä, miten lapsi kokee kirjojen ja lukemisen näkyvän omassa ryhmässään. Molemmat Lukuympyrät ovat saatavilla Helsingin opettajien [Opehuone-intrassa](#) sekä kaikille avoimella [Helsinki oppii -sivustolla](#).

Suunnittelun tukena voi pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

Kuva 3. Tukikysymykset suunnittelun apuvälineenä

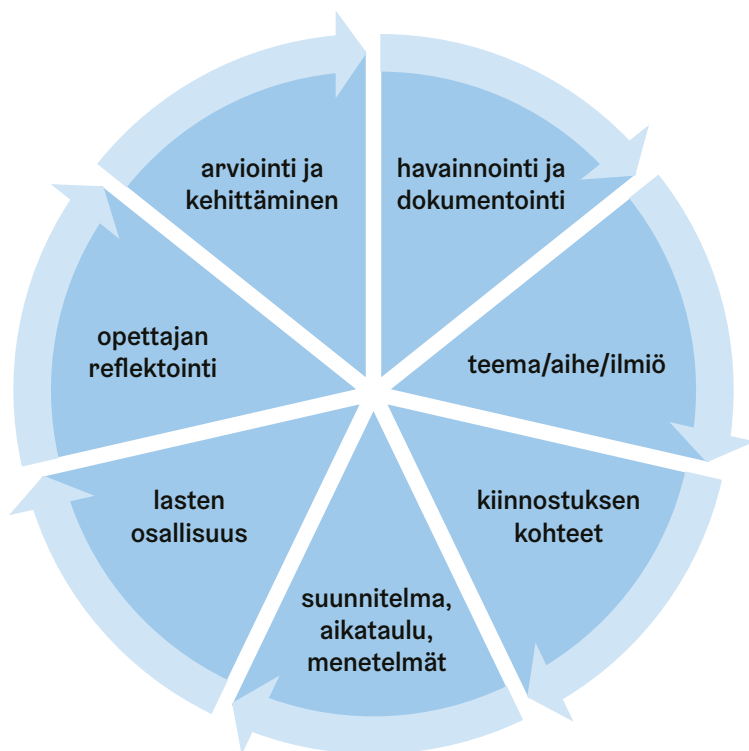
2.2 Havainnointi, dokumentointi, arviointi

Lasten kiinnostuksen kohteiden, leikkien ja vuorovaikutuksen havainnointi on olennainen osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia, arviointia ja kehittämistä. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmasta ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet auttavat asettamaan tavoitteita ja toimenpiteitä ryhmän pedagogiseen suunnitelmaan myös lukemisen toteutumisen ja kirjallisuuden käytön osalta. Näillä toimilla kirjallisuuskasvatuksen toteutumista tehdään näkyväksi ja sitä on helpompi arvioida niin tiimin, vanhempien kuin lastenkin kanssa. Huoltajat saavat myös tietoa ryhmässä luettavista kirjoista ja niiden kautta käsiteltävistä teemoista.

Lastenkirjallisuuden avulla ryhmässä voi löytyä yhteisiä kiinnostuksen kohteita, joita tutkitaan esimerkiksi taide- tai tiedelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä. Kirjojen äärelle kannattaa pysähtyä suunnitelmallisemmin ja pohtia, mitä teemoja tai ilmiöitä halutaan käsitellä. Yhdessä tekeminen vahvistaa lasten välisiä vuorovaikutussuhteita ja antaa mahdollisuuden myös jokaiselle osallistua haluamallaan tavalla. Toiminnan kuvaaminen, yhteiset keskustelut, lasten piirrokset, tarinat, kokemukset ja leikit tekevät parhaimmillaan kirjan käsittelystä elämyksellisen matkan, jonka varrella syntyy uusia ideoita ja tutkimuspolkuja.

Lasten kysymyksiä ja kiinnostuksen kohteita on hyvä havainnoida ja dokumentoida säännöllisesti myös lukuhetkillä. Erilaista oheismateriaalia voi valmistaa yhdessä lasten kanssa tai käyttää valmiita materiaaleja. Ryhmän oma kirjallisuusportfolio tarjoaa yhden mahdollisuuden rakentaa lasten kehittyvää lukutaitoa ja innostaa lukupäiväkirjan pitämiseen, sanataiteen hyödyntämiseen ja draamaprojekteihin. Portfolio mahdollistaa myös jatkuvan arvioinnin, jolloin pedagogiset tavoitteet ja menetelmät sekä niiden arviointi ovat enemmän toiminnassa esillä.

” Haastattelemme ja kuvaamme koko ajan toimintaa. Arvioimme yhdessä lasten kanssa viikkoa ja suunnittelemme seuraavaa. Harjoittelemme oman mielenpiteen ilmaisemista yhteisissä hetkissä, jolloin päätämme yhteisistä asioista. Toimintaa ohjaa lasten kiinnostus. Pedagogiseen portfolioon kirjaamme ja kuvaamme toimintaamme näkyväksi perheille ja sitä tehdään yhdessä lasten kanssa.”

(VO, 2021)

Kuva 4. Arvioinnin, kehittämisen ja suunnittelun kehä

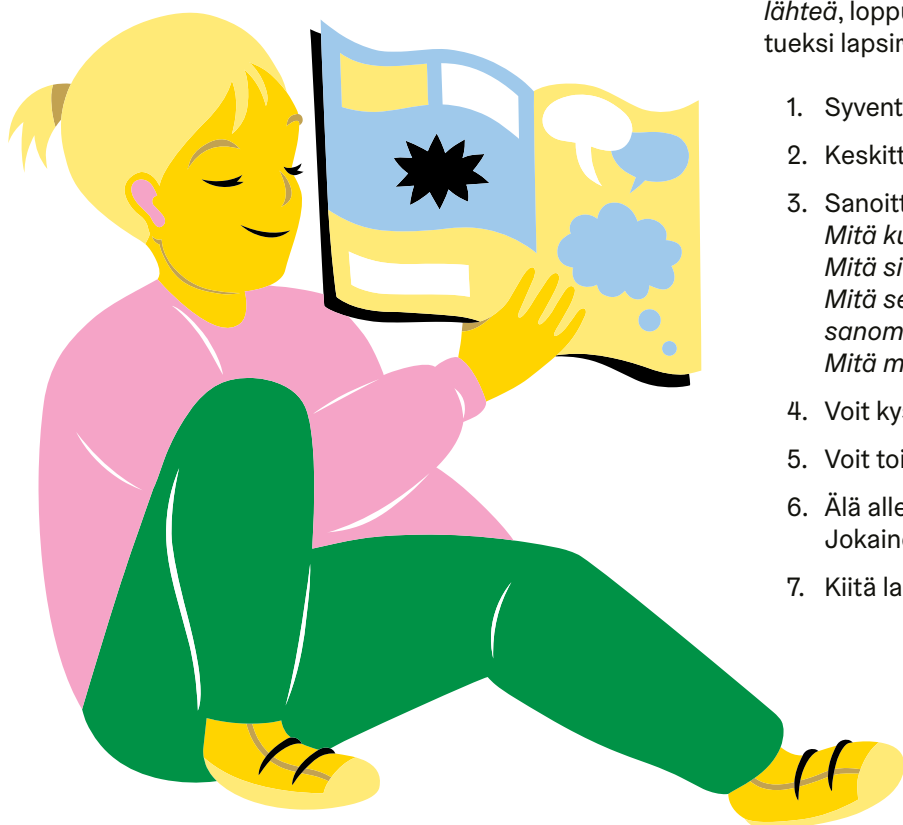
2.3 Kuvakirja vahvistaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteita

Kuvakirja on kirjallisuuden muoto, jossa kerrotaan tarinaa kuvien ja tekstin avulla. Kuvakirja kuljettaa monenlaisten asioiden äärelle ja rikastuttaa mielikuvitusta. Hyvä kuvakirja jättää lukijalle tilaa kuvitteluun. Kuvien avulla luemme erilaisia maailmoja ja tunteita sekä tulkitsemme tilanteita ja tapahtumia. Kuvakirja tarjoaa tasavertaisen mahdollisuuden myös niille, jotka eivät vielä osaa lukea. (Edwards, 2019, 8.) Koska kuvakirjat ovat yleensä lapsen ensimmäisiä kosketuksia sana- ja kuvataiteeseen, niihin kannattaa tutustua yhdessä. Kuvakirjan kuvat tukevat yleensä kerrontaa, mutta ne voivat myös olla ristiriidassa tekstin kanssa. Siksi kuvanlukemisen harjoittelu on tärkeää. Kuvanlukemisen taidot kehittyvät vähitellen. Taitojen tukemiseen on olemassa monia tapoja, joita kannattaa käyttää säännöllisesti yhteisissä lukuhetkissä. Kuvakirjan kuvia voi katsella ja kertoa tarinan pelkästään kuvien avulla, lapsia voi saduttaa kuvien pohjalta tai lapset voivat leikkilukea kuvakirjaa toisilleen. Olemalla läsnä ja seuraamalla lasten lukuhetkiä, opettaja saa tietoa lasten lukutaidosta, lukemisen tavoista ja heidän kiinnostuksen kohteistaan. (Aerila & Kauppinen, 2021, 29.)

Tekstien ja kuvien äärelle pysähdytään yhdessä. Kuvakirjan tutkiminen voidaan aloittaa kansikuvaa tarkastelemalla. Pohditaan lasten kanssa, kuka on kirjoittanut ja kuvittanut kirjan ja keskustellaan, mistä kirja voisi kannen perusteella kertoa. Sanna Pelliccioni (2018) on tekstittömän kuvakirjansa, *Meidän piti lähteä*, loppuun lisännyt vinkkejä kuvien käsittelyn tueksi lapsiryhmässä:

1. Syventykää jokaiseen kuvaan rauhassa.
2. Keskittykää siihen, mitä kuvassa on meneillään.
3. Sanoittakaa kuvia mahdollisimman paljon:
Mitä kuvassa on meneillään?
Mitä sitten tapahtuu?
Mitä sellaista näet, joka saa sinut sanomaan/ajattelemaan niin?
Mitä muuta voimme löytää/nähdä?
4. Voit kysellä tai antaa lasten kertoa vapaasti.
5. Voit toistaa lapsen havaintoja.
6. Älä alleviivaa omasta mielestäsi oikeaa tulkintaa. Jokainen näkee kuvat omista lähtökohdistaan.
7. Kiitä lasta.

”Tykkäsin kirjasta, koska oli paljon kuvia ja kirjoitusta.”

(Oppilas, alkuopetus, 2021)

”Kuvakirja tuntui aluksi liian vähäiseltä projektilta, mutta olin väärässä, kiitos, opettajakin oppi uutta.”

(LO, alkuopetus, 2021)

On hyvä tiedostaa, että kuvakirjat edustavat eri tekstilajeja, joiden mahdollisimman runsas ja monipuolinen hyödyntäminen opetuksessa on tärkeää. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia erilaisista teksteistä ja niiden tavasta tehdä maailmaa näkyväksi. (Aerila & Kauppinen, 2021, 21.)

Kuvakirja eri tekstilajeissa:

- katselu- ja kuvakirjat
- tekstipainotteiset kirjat, sadut
- runo- ja lorukirjat
- lasten sarjakuvat
- lasten tietokirjat
- saturomaanit
- sanattomat kirjat
- uutiset ja medialähteet

Sanattomat kirjat (Silent Books) kertovat tarinan pelkästään kuvilla. Sanattomien kirjojen tutkiminen yhdessä ei vaadi yhteistä kieltä, joten ne soveltuvat hyvin monikielisiin ryhmiin. Sanattomien kirjojen parissa kaikki lapset ovat tasaveroisia lukijoita ja kokijoina. Kun lapset luovat turvallisessa ja innostavassa ympäristössä kirjan kuviin pohjautuvaa tarinaa omien kokemustensa pohjalta, eri kieliä puhuville lapsille tarjoutuu mahdollisuus jakaa erilaisia kokemuksia ja ajatuksia toisilleen. Sanattomien kirjojen sanoittaminen yhdessä edistää paitsi kielen oppimista myös lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokeminen yhdessä luodun tarinan äärellä auttaa lisäksi lapsia innostumaan lukemisesta ja kirjallisuudesta.

Kuvakirjaa voi käyttää kirjallisuuskasvatuksessa sekä pienten että isompien lasten kanssa. Useimmissa kuvakirjoissa on sisältöjä, jotka soveltuvat myös alakouluikäisille. Koska kuvakirjat edustavat kaikkia kirjallisuus- ja tekstilajeja, niitä voi hyödyntää esimerkiksi laaja-alaisten tavoitteiden toteuttamisen tukena sekä pitkäkestoisen kirjallisuusprojektin sisältönä.

Lukuinto – Läsiver -hankkeessa on tuotettu [kirja-projektimalli](#), jota on testattu yhdessä varhaiskasvatuksen- ja luokanopettajien kanssa. Se ohjaa opettajia suunnittelemaan toimintaa ja oppimiskokonaisuuksia, joissa lapsia kiinnostavaa kirjaa käytetään pitkäkestoisen ilmiötyöskentelyn, teeman tai projektin tukena. Kirjaprojektimalli tukee myös monilukutaidon kehittymistä, sillä tekstiä tutkitaan, luetaan ja tuotetaan yhdessä. Varhaiskasvatuksessa tavoitteita kirjataan ryhmän pedagogiselle toiminnalle ja perusopetuksessa kirjaprojektin tavoitteita liitetään oppiaineisiin. Suunnittelun tueksi kannattaa valita sellainen menetelmäopas, johon ehtii tutustua ja joka tukee toiminnallisuutta ja ilmaisullisuutta. Vinkkejä hyvistä menetelmäoppaista löytyy tämän materiaalin lopusta.

3.1. Tietoisuus oman lukijuuden merkityksestä

Palaa hetkeksi muistoihisi ja pohdi, milloin ja millaisena oma tarinasi lukijana alkoi. Saitko lapsena käpertyä jonkun tutun ja turvallisen aikuisen kainaloon kuuntelemaan ja katselemaan satuja sekä keskustelemaan yhdessä kirjojen kuvista ja tapahtumista? Olivatko kirjat ja tarinat tärkeä vai etäinen osa omaa kasvutarinaasi? Muistatko vielä hetken, jolloin opit lukemaan, kun kirjainyhdistelmien mystiset koodit avautuivat juuri sinulle ja veivät sinut mukanaan yhä uusien tarinoiden ja tietojen lähteille?

Oliko lukemaan oppiminen ja lukeminen sinulle helppoa vai haastavaa? Toiko se sinulle iloa vai vaatiko se suuria ponnistuksia? Millaisia lukevan aikuisen malleja kohtasit päiväkodissa, koulussa ja kotona? Olivatko kirjat ja kirjallisuus läsnä päiväkotij- ja kouluarjessasi? Luitteko tekstejä yksin vai yhdessä? Hyppäsivätkö tarinat kirjojen sivuilta ulos toimintaan, osaksi yhteisiä leikkejä ja oppimisen hetkiä?

Palaa sitten nykyhetkeen ja pohdi, millaisia muisti- ja tunnejälkiä kirjat ja kirjallisuus sekä kohtaamasi lukevan aikuisen mallit ovat sinuun jättäneet. Kuinka merkitykselliseksi koet lukemisen ja lukutaidon nyt aikuisena? Mitä kirjallisuus sinulle antaa? Tuottaako se sinulle iloa ja nautintoa vai onko se välttämättömyys, selviytymistaito? Millaisia lukemiseen liittyviä tunteita, ajatuksia sekä elämyksiä haluat aikuisena välittää lukutaitonsa polun alussa oleville lapsille?

Jokaiselle opettajalle on muodostunut elämänsä aikana oma suhde lukemiseen ja kirjallisuuteen. Tietoisuus tästä suhteesta sekä sen reflektointi auttaa opettajaa ymmärtämään kirjallisuuden merkitystä myös oman työnsä välineenä ja liittämään kirjallisuutta luontevaksi ja luonnolliseksi osaksi oman ryhmänsä toimintaa. Välillä on hyvä arvioida omia kirjallisuutta ja kirjojen käyttöä koskevia käytänteitä ja ennakkoluulojaan uudelleen ja muistettava, että lukijuus voi uudistua samalla tavoin kuin mitkä tahansa muutkin kasvun ja oppimisen tavoitteet. (Aerila & Kauppinen 2021, 20.)

Tunne- ja muistijäljet

”Sellaiset kokemukset, jotka ovat saaneet aivot ja sydämen liikkeelle.”

Lapsuuden lukukokemukset

”Ala-asteella avustaja luki luokalle Veljeni Leijonamieltä. Se itsessään oli merkityksellinen kokemus, mutta saman kirjan lukeminen itse hieman myöhemmin toi saman tunteen ja muistot.”

Lukuhetket kasvavat toiminnaksi ja leikiksi

”Kirjan maailma ruokki mielikuvitusta ja siirtyi minun ja parhaan ystävättäreni leikkeihin.”

Lukeminen yksin ja yhdessä

”Jag har läst åt mina egna barn gonattsagor. De var mysiga sköna lugna stunder.”

Kuva 5. Merkitykselliset lukukokemukset

**”Kun kuljen kirja kädessä
luokassa tai välituntipihalla,
aina joku oppilas pysähtyy ja
kysyy, mitä luet, kerro!”**

(LO, alkuopetus, 2022)

Kun suunnittelemme ja toteutamme lukuiloa tuottavaa toimintaa lapsiryhmään, on aluksi tärkeä pohtia omaa lukijuuttaan ja lukijaksi kasvamisen polkuaan. Oma lukupolkuaan muistelemalla, pohtimalla ja refleктоimalla opettaja voi samaistua helpommin ajatukseen siitä, että niin hänen omansa kuin jokaisen lapsen, jonka hän työssään kohtaa, lukijaksi kehittymisen polku on ainutlaatuinen. Tästä syystä myös jokaisen opettajan kirjallisuuskasvatuksen pedagogiikka on yksilöllistä. Hyvään lukevan opettajan malliin kasvaminen vaatii kuitenkin oletusten ja ennakkoluulojen nurkkaan heittämistä ja rohkeutta lähteä pienin askelin etsimään omaan kirjallisuuskasvatukseen sopivia, lasta osallistavia, yhteiseen toimintaan ja keskusteluun kannustavia malleja. (Aerila & Kauppinen 2021, 11.)

On ymmärrettävää, etteivät kaikki opettajat koe lukemista yhtä mielekkäänä tai itselle luontaisena tapana toimia. Tähän on varmasti monia syitä. Esimerkiksi opettajan oma lukupolku on voinut sisältää haasteita, eikä lukemiseen ja lukijuuteen liittyviin muistoihin sisälly pelkästään lukemisen iloa ja vaivattomuutta.

Kirjallisuuteen tarttuminen ja ääneen lukeminen lapsiryhmän kanssa voi tuntua vieraalta ja vaikealta, mutta nämä haasteet voi ehdottomasti kääntää voimavaraksi. Jos opettajalla on omia lukemiseen liittyviä haasteita, niistä voi kertoa lapsille ja tehdä näin näkyväksi lukemiseen liittyviä erilaisia kokemuksia. Tästä avoimuudesta hyötyvät erityisesti ne lapset, jot-

ka eivät ole kokeneet kirjoja ja lukemista vielä omakseen. On hyvä muistaa olla itselleen lempeä ja edetä rauhalliseen tahtiin. Lukuilon tuottaminen ei vaadi paljoa; aito läsnäolo sekä kiireetön pysähtyminen ja keskustelu kirjojen äärellä riittää. Näissä hetkissä opettaja saa itsekin olla ihmettelijän ja pohtijan roolissa yhdessä lasten kanssa.

Oman lukijuuden merkitystä on pohdittu yhdessä myös projektissamme. Mukana olleet varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen opettajat vastasivat pieneen kyselyyn omasta lukijuudesta ja lukijaksi kasvamisesta yhteistyömme alkutaipaleella. Kysyimme heiltä omia lukumuistoja sekä sitä, mitä lukeminen heille merkitsee nyt aikuisena vapaa- ja työaikana. Vastauksissa omasta merkityksellisestä lukukokemuksesta korostui se, miten lukeminen on jättänyt vahvoja tunne- ja muistijälkiä. Ei siis ole yhdentekevää, millainen opettajan oma suhde lukemiseen on. Jotta lapsille voidaan taata yhtä vahvoja kokemuksia, on tähdellistä tarkastella, millainen on opettajan oma suhde lukemiseen.

Opettajan on hyvä olla tietoinen omasta lukijuudestaan ja sen merkityksellisyydestä kirjallisuuskasvatustyössä. On tärkeää, että opettaja on aktiivisesti läsnä yhteisissä lukuhetkissä. Opettajan tehtävänä on luoda ryhmäänsä lukuhetkiä, jotka ovat myönteisiä, turvallisia, inspiroivia ja lukuintoa herätteleviä kokemuksia jokaiselle oppilaalle. Opettajan on hyvä jakaa myös omia lukukokemuksiaan ryhmässään.

3.2 Kirjallisuuskasvatus- taitojen vahvistaminen

Kirjallisuus ja sen ympärillä tapahtuva toiminta kiinnostaa ja houkuttelee lasta luontaisesti. Opettajan rooli lapsen lukuinnon ylläpitäjänä ja sen kasvattajana on silti suuri. Opettajan vastuulla on, kuinka paljon ja millaisia lukuhetkiä hän lapsille tarjoaa, missä määrin lapsilla on oppimisympäristössään heitä houkuttelevia kirjoja ja tekstejä saatavilla sekä millä tavoin ja missä määrin kirjallisuuden ja lukutaidon merkitystä hän toiminnassaan lasten parissa tekee näkyväksi. Voidaankin todeta, että lukuinnon lisääminen ja vaaliminen on arvovalinta. Asiat, joita opettaja itse pitää arvokkaina ja tärkeinä lapsiryhmätyöskentelyssään, välittyvät lapsille sekä puheina että tekoina. Aerila ja Kauppinen (2021, 243) toteavat, että päiväkodin ja koulun henkilöstön oma suhtautuminen lukemiseen ja kirjoihin vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaiseksi lukeva yhteisö muodostuu. Henkilöstön oma suhde lukemiseen näkyy esimerkiksi siinä, millaista kirjallisuutta lasten kanssa luetaan ja millaista kirjallisuuskäytäntöä toteutetaan.

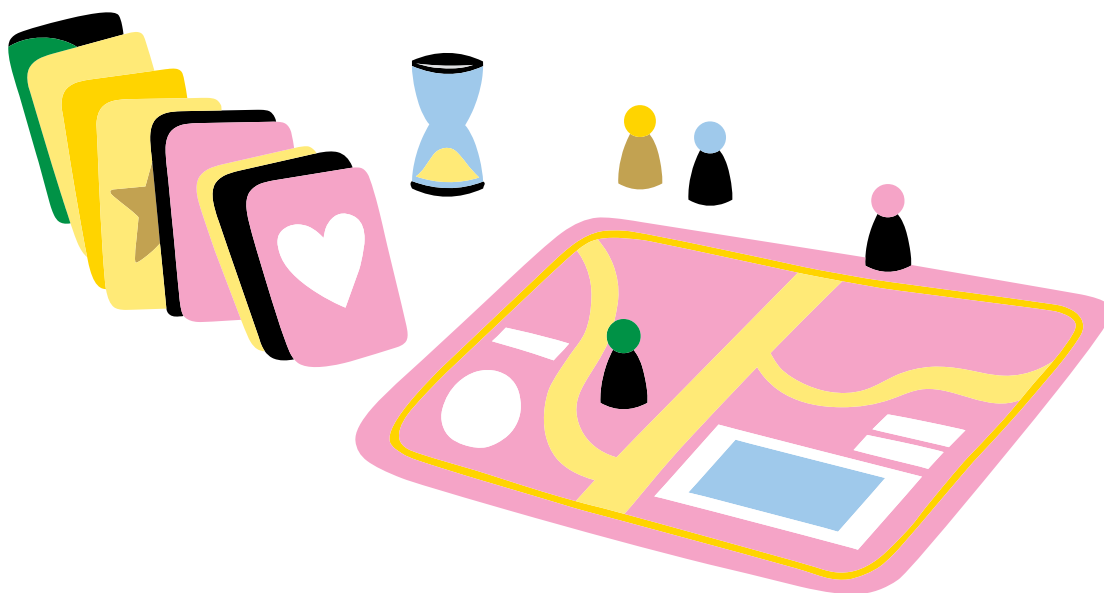
Hyvin suunniteltu, rakenteisiin ja oppisisältöihin nivoutunut kirjallisuuskasvatus tukee ja edistää oppimista sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Onnistuneessa ja merkityksellisessä kirjallisuuskasvatuksessa olennaista on, että erilaisia tekstejä tutkitaan, luetaan, tulkitaan ja luodaan yhdessä, pienryhmissä, pareittain ja yksin. Onnistuneeseen ja merkitykselliseen lukuhetkeen kuuluu lukemisen lisäksi yhteinen tarkastelu siitä, mitä luetaan: keskustellaan sisällöistä, sanoista ja sanonnoista, henkilöhahmoista sekä kirjan mahdollisesta kuvituksesta ja tuodaan kirjan tarina osaksi lapsen arkea sekä ajatus- ja kokemusmaailmaa. Lukuhetket laajenevat ja kasvavat ryhmän

”Meillä on luettujen kirjojen kannet näkyvillä ryhmän eteisessä, kirjat korissa ja hyllyssä aina lasten saatavilla, tartutaan lasten aloitteeseen lukemisesta.”

(VO, 2021)

yhteiseksi toiminnaksi. Kirjan maailma ruokkii lasten mielikuvitusta ja siirtyy myös leikkeihin.

Opettajan on hyvä tiedostaa työssään paitsi kirjan välineellinen arvo myös sen itseisarvo. Onnistunut kirjallisuuskasvatus vaatii opettajalta vain vähän resursseja, mutta paljon heittäytymistä ja uskallusta tarttua lasten aloitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Myös Aerila ja Kauppinen (2021, 32, 35) huomauttavat, ettei kirjallisuuskasvatuksessa kannata keskittyä kirjan välineelliseen arvoon lukutaidon harjoituskeinona, vaan kirjallisuutta kannattaa käyttää laajemmin lukemaan oppimisen motivointiin yhteisen toiminnan ja keskustelun avulla. Lukemisen iloa ja kiinnittymistä lukemiseen tuo ymmärrys siitä, että kirjallisuudella on monta erilaista käyttötarkoitusta. Kirjojen avulla voimme oppia uutta, kirjat voivat toimia niin lohduttajina kuin hauskuuttajina, niiden parissa voimme rentoutua ja olla yhdessä, harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja, oppia lisää kavereista ja pohtia yhdessä eettisiä ja moraalisia kysymyksiä.

”Käytämme kirjoja päivittäin. Ennen ruokailua on satuhetki, rentoutuksen aikana aina äänikirja aluksi. Lisäksi lukeminen aina valittavissa leikkitaulussa ja sinne myös kannustetaan lapsia.”

(VO, 2021)

Valitessaan kirjallisuutta ryhmälleen opettajan on hyvä muistaa, että myös lapsille suunnattu kirjallisuus sisältää kirjallisuuden kaikki lajit: sadut, lorut, runot, kertomukset, tietokirjat, sarjakuvat, äänikirjat sekä multimediaiset tekstit. Lasten omaehtoisia kirjavalintoja kannattaa tukea jo aivan pienestä alkaen, sillä lapsen lukijuus kehittyy myös, kun hän opettelee valitsemaan itselleen sopivaa lukemista. (Aerila & Kauppinen 2021; 25, 29.) On hyvä muistaa valita yhteistä luettavaa mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti, sillä niin lapset kuin aikuisetkin ovat lukijoina erilaisia ja kiinnostuneita erilaisista aiheista ja asioista. Tietoa lastenkirjallisuuden uutuuksista sekä omassa ryhmässä käsiteltäviin aiheisiin soveltuvista, lasten aloitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin vastaavista teoksista saa kirjastosta sekä esimerkiksi lastenkirjablogeista.

” Kirjoja on lasten saatavilla ja niitä luetaan/katsellaan päivittäin yhdessä tai yksin. Suunnitelmallisesti käytämme kirjallisuutta lähes päivittäin/viikoittain, kirjat on valikoitu ilmiön tai teeman mukaan pedagogiikka sekä lasten kiinnostukset huomioiden.”

(VO, 2021)

” Yleensä merkityksellisyys tulee kirjan sisällöstä, tarinasta, kielestä ja kirjan herättämistä ajatuksista ja tunteista. Parasta on, kun tarina vie mennessään eikä kirjaa malttaisi laskea käsistä. Toisaalta faktaan perustuvat kirjat antavat itselleni myös paljon, vaikkakin niitä määrällisesti ehkä jaksan lukea lyhyemmän aikaa. Merkityksellisyys minulle ei siis tarkoita vain yhdenlaista kokemusta vaan voi syntyä milloin vaan minkä kirjan kanssa tahansa, joskus yksin ja joskus seurassa.”

(VO, 2021)

3.3 Kieli- ja kulttuuritietoinen kirjallisuuskasvatus

Millaisia asioita opettajan on otettava huomioon ja mihin kiinnitettävä erityistä huomiota suunnitellessaan kieli- ja kulttuuritietoista kirjallisuuskasvatusta? On tärkeää, että opettaja kykenee näkemään ryhmänsä moninaisuuden ja on tietoinen siitä, miten jo yhden ja saman kieliryhmän sisällä on lapsia, joiden kielelliset taidot ja kulttuuriset taustat eroavat toisistaan. Samaan kieliryhmään kuuluvat lapset voivat tulla ryhmään hyvin erilaisista kulttuuritaustoista: kun toiset lapset ovat kasvaneet vaikkapa urheilua painottavan elämänpiirin ympäröimänä, voivat toiset puolestaan olla luonnontutkijoita, ruoanlaiton ystäviä, erilaisten pelien ja rakenteluharrastusten mestareita, askartelun ja kuvataideteiden parissa viihtyviä käden- taitajia, musiikkia, rytmisiä ja tanssia rakastavia virtuoosia tai kirjojen ja tarinoiden maailmassa viihtyviä lukijoita. Lapset tulevat ryhmään myös hyvin erilaisista perheitaustoista, ja jokaisella perheellä on oma kielensä, sanastonsa ja kielen muotonsa. Elämänpiiri sekä lasten ja kotien kiinnostuksen kohteet sekä arkinen elämä vaikuttavat lasten kielitaitoon ja heidän käyttämiinsä kielen muotoihin. Näiden kaikkien tekijöiden sanoittaminen sekä näkyväksi tekeminen ryhmän yhteisessä työskentelyssä on tärkeää oppimisen, osallisuuden, ryhmään kiinnittymisen, tasa-arvon sekä omien vahvuuksien löytämisen vuoksi ja tässä lastenkirjallisuus voi olla isona apuna sekä tukena.

Kieli- ja kulttuuritietoisesta kirjallisuuskasvatustyön suunnittelussa on syytä huomioida, että monissa tutuissa lastenkirjallisuuden klassikoissa aktiivisina toimijoina voivat olla pelkästään valkoiset eurooppalaislapset ja erilaisuus voi näyttäytyä epäsuotuisassa valossa tai keskiöön nostettuna. Jos itselle tuttuja klassikoita haluaa käyttää, on nämä tekijät hyvä tiedostaa ja ottaa huomioon opetuksessa ja toiminnassa. Klassikoiden kohdalla voi lasten kanssa esimerkiksi pohtia, voisiko tällainen olla mahdollista nykyaikana tai mitäpä jos päähenkilönä olisikin ihan toisenlainen henkilö tai hahmo. Miten tarina muuttuisi vai muuttuisiko se? Kun opettaja lähtee tutustumaan 2010- ja 2020-luvuilla kirjoitettuihin lastenkirjoihin, löytää hän niistä jo huomattavasti moninaisemman päähenkilöiden joukon. Monissa teoksissa erilaisuutta ei niinkään aseteta enää keskiöön, vaan se kulkee luontevana osana tarinaa ja kuvitusta.

On tärkeää, että jokainen ryhmän lapsista voi löytää palan itsestään ryhmässä käsiteltävien kirjojen sivuilta ja kuvista. Siksi opettajan tekemä hyvä suunnittelutyö on perusteltua. Kirjoja etukäteen lukiessaan ja tutkiessaan opettajan on hyvä pohtia ryhmäänsä: eihän kukaan ryhmäni lapsista koe tätä teosta lukies- samme oloaan syrjityksi, loukatuksi, ulkopuoliseksi

”Joka päivä aamulla satuhetki. Pienryhmissä luetaan melkein joka päivä. Olemme valinneet kirjat ryhmään suunnitelmallisesti niin, että ne tukevat S2-opetusta, sisältävät moninaisuutta ja tunteisiin liittyvää sisältöä.”

(VO, 2021)

jätetyksi tai naurunalaiseksi? Opettaja voi työssään verrata yhdessä lasten kanssa käsiteltävää kirjaa peiliin ja pohtia, millaisia heijastuspintoja kirjat ja niiden henkilöt tarjoavat lapsille. Peilin tulisi olla heijastuspintana kaikenlaisten lasten näkymiselle, sillä jokainen lapsi tarvitsee ja ansaitsee omaa identiteettiään vahvistavan lukukokemuksen. (Pesonen, 2020.)

Moninaisuutta käsittelevän kirjallisuuden hyödyntäminen kirjallisuuskasvatuksen osana on tärkeää riippumatta siitä, millainen lapsiryhmän oma kokoonpano on. Opettaja voi pohtia, että koska oma ryhmäni on kieli- ja kulttuuritaustaltaan hyvin homogeeninen,

tämä aihe ei niinkään kosketa tämänhetkistä työtäni. Homogeenisen ryhmän jäsenille lastenkirjallisuuden kautta saadut kokemukset moninaisuudesta ovat päinvastoin erittäin tärkeitä empatiakyvyn ja erilaisuuden ymmärtämisen kehittymisen kannalta. Näiden teemojen käsittely yhdessä kirjan tekstiä kuunnellen ja kuvitusta tarkastellen, niistä keskustellen ja niiden näkyväksi tekeminen auttavat lapsia ymmärtämään ja pohtimaan erilaisia näkökulmia sekä eläytymään erilaisten henkilöhahmojen elämään.

Oman lapsiryhmän moninaisuutta kannattaa tuoda näkyväksi myös omassa oppimisympäristössä. Katsolessaan ryhmätilaa tai luokkahuonetta opettaja voi pohtia, miten ryhmän erilaiset kieli- ja tekstimaisemat ovat tai voisivat olla esillä ja näkyvillä ja miten niitä voisi hyödyntää pedagogisena resurssina. Toteutuuko esillä olevissa kieli- ja tekstimaisemissa tasa-arvo? Oppilaiden omat, esillä olevat tuotokset ovat hyvä keino tehdä näkyväksi paitsi yhdessä luettua ja koettua myös lisätä oppilaiden osallisuutta ja ryhmään kuulumisen tunnetta.

Seinälle voi esimerkiksi tehdä työn, jossa jokainen ryhmän lapsi on esillä itse piirrettyinä hahmoina itse suunniteltu supersankarin asu yllään, ja kuvan vierestä löytyy kirjoitettu puhekupla kyseisen lapsen vahvuuksista. Vahvuuksiksi voivat valikoitua lapsen kiinnostuksen kohteet tai vaikkapa kaikki ne puhutut kielet, joita lapsi osaa. Tällaisessa tehtävässä supersankarin voimat voi saada lapsi, jonka suomen kielen taito on vasta nupuillaan, mutta joka osaa puhua sujuvasti vaikkapa kolmea muuta kieltä.

4. Perhe, yhteistyö ja osallisuus

4.1 Lukukulttuurin vahvistaminen yhteistyössä kotien kanssa

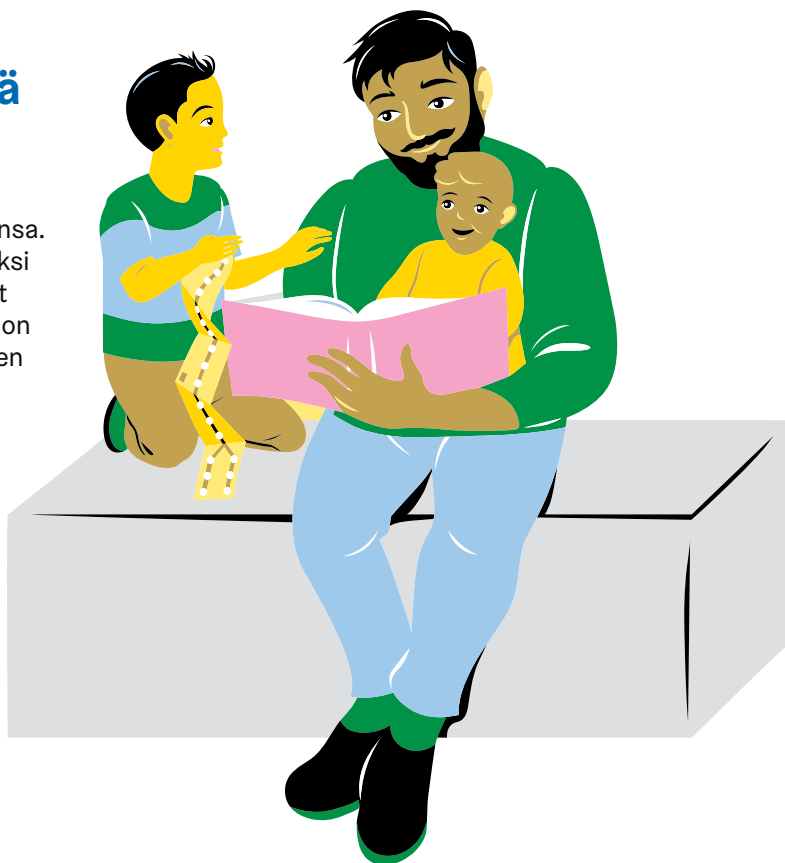
Jokaisella lapsella ja perheellä on oma lukutarinansa. Lukuiltoa voi vahvistaa ottamalla nämä tarinat osaksi ryhmän tai luokan pedagogista toimintaa. Perheet ovat osa lukevaa yhteisöä ja sen vuoksi opettajan on hyvä keskustella tiiminsä kanssa omalle ryhmälleen tai luokalleen soveltuvista yhteistyön muodoista.

Perheillä on erilaisia lukemisen tapoja, joita on hyvä kartoittaa esimerkiksi vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa. Vanhempien omia lukutottumuksia ja heidän käsityksiään lukemisesta voidaan pohtia yhdessä. Keskustelussa voidaan kartoittaa perheessä käytettävät kielet ja lukemisen tavat sekä lapsen kiinnostuksen kohteet. Vanhemmat saavat myös kuulla, millaista lukeminen monipuolisimmillaan varhaiskasvatuksessa ja esi- ja alkuopetuksessa on ja miten lapsen lukutaidon kehittymistä voi tukea kotona.

Lukijaksi kasvamisen kannalta perheiden kanssa tehtävän yhteistyön merkitys kasvaa silloin, kun oppimiseen liittyy erilaisia haasteita. Yhdessä keskusteltu ja rakennettu lukupolku on parhaimmillaan vuoropuhelua, jossa oppimisen haasteet kohdataan vahvuuksia kartoittaen ja niiden kautta lukuiltoon kannustaen. Vanhemmille on hyvä avata tietoisuutta kodin lukemisen kulttuurin merkityksestä ja mahdollisuuksista lapsen kielen kehittymisen ja lukemaan oppimisen kannalta. Tämä yhteistyö helpottaa myös opettajan työtä. Lukutaito- ja kirjallisuuskeskustelun tueksi on olemassa erilaisia materiaaleja eri kielillä, joita on hyvä jakaa perheille. Esimerkkejä on koottu lisämateriaalit-osioon.

On hyvä muistaa, että vanhemmilla voi olla myös huonoja kokemuksia lukemiseen liittyen. Jos vanhemmalla on esimerkiksi vähän kokemusta ääneen lukemisesta tai lukeminen on hänelle ylipäätään vaikeaa, on hyvä rohkaista tarttumaan esimerkiksi kuvakirjaan yhdessä lapsen kanssa. Kuvakirjaan voi tutustua matalalla kynnyksellä, sitä voi selaila yhdessä, katsella kuvia ja jutella niistä.

Sanattomien kirjojen avulla myös lapsi pääsee kertomaan tarinaa vanhemmalle. Vanhemman omat kertomukset omasta lapsuudesta, perheen valokuvista tai tärkeistä esineistä voivat olla merkityksellisiä yhteisiä hetkiä vanhemman ja lapsen välillä. Tärkeintä luku-hetkissä on läsnäolo ja myönteinen vuorovaikutus. Jokainen perhe luo omat tapansa, joihin päiväkotikieli voi kannustaa.

Lukuinto-Läsiver-hankeessa perhelukemisen tukena on ollut Turun yliopiston IKI-TARU-hankkeen kehittänyt [Iltasatukirjahylly](#). Varhaiskasvatuksen ryhmissä ja alkuopetuksen luokissa on kiertänyt noin 25 kirjan kokoelma, josta lapset ovat saaneet lainata kirjoja iltalukemiseksi kotiin vanhempien kanssa. Iltasatukirjahyllyn avulla kannustetaan perheitä lukemaan yhdessä ja keskustelemaan luetuista kirjoista. Samalla voidaan virittää vanhempien kanssa pedagogista keskustelua lukemisen merkityksellisyydestä myös kotona. Idea on yksinkertainen: lapsi valitsee hyllystä kirjan kotiin ja lukee kirjaa yhdessä vanhempiensa kanssa. Kirja palautetaan hyllyyn seuraavana aamuna. Lapsi ja vanhemmat pitävät yhdessä huolta siitä, että kirja palautetaan hyllyyn hyvässä kunnossa ja sovittuna aikana, jotta toisetkin pääsevät kirjaa lainaamaan.

Iltasatukirjahyllyn voi koota päiväkodin kirjoista tai lahjoituskirjoista siten, että laatikossa on kirjoja vähintään yhtä paljon kuin ryhmässä lapsia. Hyllyn kirjoissa on hyvä huomioida moninaisuus ja monikielisyys. Hylly on hyvä sijoittaa ryhmätalossa tai luokassa helposti saavutettavaan paikkaan, josta lasten on helppo tutustua kirjoihin.

Opettaja voi innostaa kirjojen lainaamiseen esimerkiksi lukemalla tai esittelemällä iltasatukirjahyllyn kirjoja ensin ryhmässä tai luokassa. Kirjoista voidaan

keskustella niiden palauttamisen yhteydessä ja luetut kirjat merkitä näkyville kaikille. Ryhmän/luokan kanssa on hyvä järjestää toimintaa, jossa kirjat tulevat kaikille tutuiksi. Kun kirjat ovat tuttuja, lapsi voi viedä kotiin jo tuntemansa kirjan ja ikätasosta riippuen lukea tai leikkilukea sitä kotona muistin ja kuvien perusteella perheelleen.

Aerila ja Kauppinen (2021) toteavat, että saman tekstin lukeminen useaan kertaan usealla kielellä auttaa lapsia asettumaan vähän kieltä hallitsevan ryhmäkaverin asemaan sekä oivaltamaan, ettei kaikkea tarvitse ymmärtää voidakseen nauttia tekstin ja kuvituksen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Helsingin esiopetuksessa ja alkuopetuksessa on materiaalin julkaisuhetkellä käytössä monikielinen digitaalinen e-, ääni- ja kuvakirjapalvelu Lukulumo, jota kannattaa käyttää luokan ja ryhmän lukuinnon lisäämisen lisäksi perheiden yhteisen lukemisen lisäämiseen.

Perheiden erilaisia lukukulttuureja ja kieliä voi tuoda osaksi ryhmän tai luokan toimintaa esimerkiksi pyytämällä lasten vanhempia tai isovanhempia lukemaan kirjoja tai kertomaan tarinoita päiväkotiin tai kouluun. Henkilöstön monikielisyyttä kannattaa hyödyntää yhteisissä lukuhetkissä ja toiminnassa. Monikieliset kerrotut tarinat rikastavat lasten lukukokemuksia ja lisäävät kielitietoisuutta. Lapset pääsevät vertailemaan kieliä, kun samaa tarinaa luetaan useilla kielillä.

Myös kirjakahvit voivat olla luonteva muoto vanhempien ja perheiden tapaamisille. Kirjakahveille voidaan koota erilaisia ja erikielisiä kirjoja perheiltä ja lähikirjastosta. Kahvihetkellä vietetään aikaa yhdessä ja tutustutaan kirjallisuuden moninaisuuteen. Kirjojen äärelle voidaan kokoontua kirjataloissa, joissa vanhemmat ja lapset yhdessä huoltavat käytettyjä kirjoja. Kirjoja voidaan myös kierrättää uusille lukijoille. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä lukuinnon kasvattamiseksi vain mielikuvitus on rajana!

” Lapset olivat innoissaan ja myös muistuttelivat vanhempiaan, että ’Hei, lainataanko kirja kotiin!’ ”

(VO, 2021)

” Vanhemmat tykkäsivät kovasti ja useammalta tuli hyvää palautetta lasten kannustamisesta kirjojen pariin.”

(VO, 2021)

” Hylly on saanut valtavan hyvää palautetta usealta vanhemmalta. Lapsen on saanut helpommin lähtemään kotiin, kun hyllystä on päässyt hakemaan kirjan. Hylly on lisännyt yhteisiä lukuhetkiä kotona ja useampi perhe on myös intoutunut käymään kirjastossa. Lisäksi hyllyn uudemmat lastenkirjat ovat saaneet paljon kehuja.”

(VO, 2022)

4.2 Lukuaskeleita Helsingissä

Helsinki on kielellisesti ja kulttuurisesti monipuolinen oppimisympäristö. Mahdollisuuksia elämyksellisiin ja toiminnallisiin lukuretkiin löytyy heti oman päiväkodin tai koulun lähiympäristöstä. Lukutaito on aktiivista, toiminnallista ja yhteisöllistä. Se on ympäröivän maailman lukemista sekä sen tulkitsemista ja hahmottamista yhdessä. Lähiympäristön sanat, kuvat, logot, symbolit ja tekstit, kuten teiden nimet, liikenne-merkit, mainoskyltit tai metrokartta avautuvat lapsille lukuretkien myötä. Tavoitteelliset, suunnitelmalliset ja säännölliset lukuretket lähiympäristöön vahvistavat ryhmän yhteistä toimintaa ja luovat rakenteita arvioinnin toteutumiseksi.

Lukuretket edistävät monilukutaitoa luontevalla tavalla. Lapset hankkivat uutta tietoa sekä yhdistelevät ja muokkaavat sitä aiemmin opittuun. He dokumentoivat retkillä kokemaansa esimerkiksi erilaisten digivälineiden avulla. Kun retkien sisältöjä sekä niiden herättämiä ajatuksia ja tunteita työstetään yhdessä, tuetaan samalla lasten kriittisen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä sekä harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

Lukuretkiä voi laajentaa lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan muualle Helsinkiin. Päiväkodit ja koulut tekevät yhteistyötä esimerkiksi oman alueen kirjastojen, teatterien, muiden kulttuuritoimijoiden ja yhdistysten kanssa. Yhteistyö tarjoaa lapsiryhmille, monipuolisia mahdollisuuksia tutustua kieliin, kulttuureihin ja taiteeseen. Esimerkiksi museokäynnit Lasten-tarhamuseoon, Helsingin kaupunginmuseoon sekä Kansallismuseoon tai Päivälehdän museoon tekevät kotikaupungin menneisyyden tapahtumat ja tilanteet lapsille tutuiksi. Retkikohteita, niin maksuttomia kuin maksullisia, voi tarkastella kultus.fi-palvelusta. Lisäksi

varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen [kulttuuripolut](#) varmistavat, että kaikilla oppijoilla on mahdollisuus tutustua monipuolisesti erilaisiin kulttuurisisältöihin ja -tapahtumiin sekä mahdollisuuksia luoda kulttuuria itse.

Helsingin kirjastoissa järjestetään säännöllisesti lukuhetkiä ja kirjavinkkauksia lapsiryhmille, ja kirjastoista voi pyytää vierailijan omaan ryhmään. Lähi-kirjastot tekevät mielellään yhteistyötä päiväkotien ja koulujen kanssa. Kannattaa olla matalalla kynnyksellä yhteydessä omaan lähikirjastoon ja sopia yhteisestä toiminnasta!

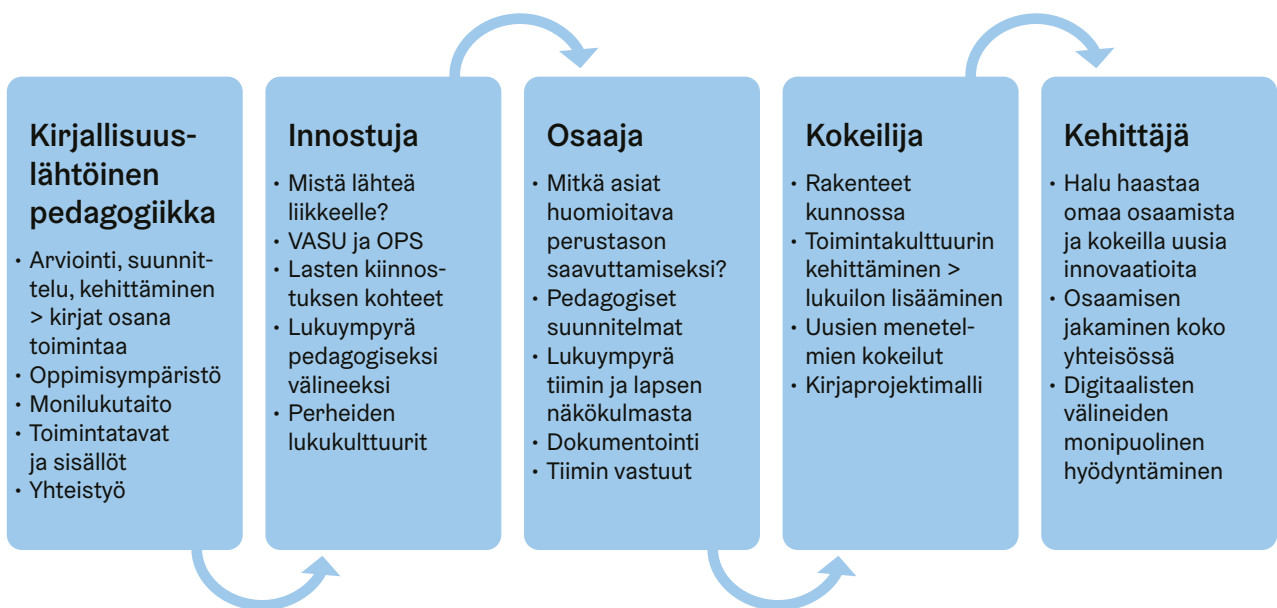
Pasilassa sijaitseva [Monikielinen kirjasto](#) puolestaan tarjoaa kirjastopalveluita eri kielillä. Sen kokoelmassa on teoksia yli 80 kielellä. Sieltä voi tilata lapsiryhmille teoksia, jotka toimitetaan omaan lähikirjastoon. Monikielinen kirjasto toimittaa aineistoa kaikkialle Suomeen.

Perheitä kannattaa kannustaa käymään lasten kanssa lähikirjastossa ja hyödyntämään sen palveluja. On hyvä muistaa, että eri maista tuleville perheille suomalainen kirjastojärjestelmä voi olla täysin vieras. Vanhemmille voi järjestää esimerkiksi lukemiseen ja kirjallisuuteen liittyvän teemavanhempainillan, jossa esitellään kirjaston toimintaa ja lukemiseen innostamista. Iltaan voi pyytää mukaan kirjaston henkilökuntaa. Perheitä voi kannustaa osallistumaan mukaan pääkaupunkiseudun monikieliseen ja leikkimieliseen Pieni helmet -lukuhaasteeseen, jonka tarkoituksena on lisätä lukemista ja lukuiloa perheissä. Haasteesta voi tehdä myös yhteisöllisyyttä vahvistavan kokemuksen siten, että valmiita kotihaasteita kootaan ryhmän tai luokan tilaan tutustuttavaksi.

5. Lukuaskeleilla kohti lukevaa yhteisöä

Lähde rohkeasti etsimään omaa tapaa toteuttaa kirjallisuuslähtöistä pedagogiikkaa. Tämän materiaalin avulla on mahdollista kokeilla lapsia osallistavia ja toiminnallisia tapoja lukuinnon vahvistamiseksi.

Lukemiseen innostaminen ja toimintakulttuurin kehittäminen voi alkaa pienistä valinnoista. Lukuympyrän avulla ryhmän tai luokan lukuaskeleista on helppo käydä keskustelua ja suunnitella tavoitteita tulevaan toimintaan. Lukemista vahvistavan kulttuurin kehittäminen on koko yhteisön asia.

Kuva 6. Kohti lukevaa yhteisöä

Lähteet

Aerila, J-A. & Kauppinen, M. 2021. Kirjasta kaveriksi. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aerila, J-A. & Kauppinen, M. 2019. Sytytä Lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.

Edwards, A. 2019. Bilderbokens mångfald och möjligheter. Stockholm: Natur och Kultur.

Helsingin perusopetuksen opetussuunnitelma

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma (2019)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus (2014)

Pesonen, J. 2020. Tavallisia tarinoita moninaisuudesta, moninaisia tarinoita tavallisuudesta. Lukuliike. Saatavilla verkossa: [Tavallisia tarinoita moninaisuudesta, moninaisia tarinoita tavallisuudesta](#)

Lisämateriaali

Menetelmäoppaita lukuintotyöhön:

Alatalo, T. 2021. Högläsning, Didaktik för språk-, läs- och skrivutveckling. Lund: Studentlitteratur.

Alisaari, J & Jäppinen, E. & al. 2020. [Kielestä koppi -oppimateriaali](#). Turun yliopisto.

Granberg, A. 2009. Småbarns sagostund. Kultur, språk och lek. Stockholm: Liber.

Kinossalo, M. 2020. Tarinan voima opetuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus 2020.

Kuoppamäki, A., Myllynen, M. & Snellman, M. Taidepolkuja ympäristöempatiaan. Opas monitaiteiseen työskentelyyn. Helsinki: Opinkirjo. Saatavilla verkossa: [Taidepolkuja ympäristöempatiaan](#)

Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J., & Renlund, J. 2018. Bångstyriga bitar. Inläring av multilitteracitet med glädje. Helsingfors Uni.

Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J., & Renlund, J. 2018. Kurittomat palaset. Monilukutaitoa opitaan ilolla. Helsingin yliopisto.

Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus.

Ruokonen, I. (toim.) 2022. Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus.

Vantaan sanataidekoulu ja lastenkulttuurikeskus. Lastenkirja raollaan. Avaa ovet sadulle.

Vuori, K. 2020. Tarinataikurit. Sanataideharjoituksia lapsille. Helsinki: Lasten Keskus.

Lukuinto-hankkeessa tuotettua:

[Kirjallisuustehtäviä eri teemoista](#)

[Kirjasuosituksia materiaalin rinnalle](#)

Lastenkirjablogeja:

[Lastenkirjahylly](#)

[Lukemo](#)

[Den nordiska bokslukaren](#)

[De finlandssvenska läsambassadörerna](#)

Jaettavaksi perheille:

[Hyppy tarinoihin \(6 kieltä\)](#)

[Ota koppi – kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä](#)

[Lue lapselle -esite \(15 kieltä\)](#)

[Kirjasto on kaverisi \(17 kieltä\)](#)

[Pieni Helmet -lukuhaaste](#)

[Monikielinen kirjasto](#)

[Celia-kirjasto, äänikirjapalvelut](#)

[17 skäl för barnboken](#)

Valokuva: Mika Ruusunen
Kuvitukset: Riku Ounaslehto
Taitto: Grano

Materiaali on tuotettu osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Lukuinto – Läsiver -hanketta.